

uit het *informaticarecht*), Antwerpen, Maklu, 1993, 727-772). Tevens gaat de aandacht uit naar de nieuwe bepalingen inzake pornografie die sedert 1995 het strafwetboek 'verrijken' (kritisch hierover: P. DE HERT en K. BODARD, 'Internetmisdaad een uitdaging? Situering van de problematiek aan de hand van (kinder)pornografie', *A.J.T.*, 1996-97, dossier nr. 7, 97-124).

Het luik 'Internet en strafprocedure' is korter, maar geeft desondanks een uitstekend overzicht van de nationale en internationale initiatieven om de opsporing, vervolging en berechting van Internetmisdaad te effectueren.

Patrick VAN EECKE heeft een vlot leesbaar boek geschreven dat de rechtspracticus niet in de steek laat. Wetenschappelijk gaat de auteur vooral voluit in de hoofdstukken over de encryptie en de strafrechtelijke aansprakelijkheid. De mix van algemene toegankelijkheid en beperkte rechtsvergelijking, kan in de toekomst plaatsmaken voor verdere uitdieping.

Paul DE HERT

T. PETERS & J. VANACKER (Eds.), *Van oriëntatienota naar penaal beleid?*, De deelredactie Panopticon 'Strafuitvoering en Justitiële Hulpverlening' in samenwerking met de Onderzoeksgroep Penologie en Victimologie, Doc. 1997.1, K.U.L., Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie, 1997.

De roep om een penaal beleid is niet nieuw. Reeds lang wordt door actoren op het werkveld en erbuiten gepleit voor een langere termijnvisie die niet enkel inspeelt op crisissituaties, en die rekening houdt met de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. De Oriëntatienota van de Minister van Justitie DE CLERCK die uitnodigt tot een debat over straf en strafuitvoering kan dan ook rekenen op een warm onthaal. Aan deze uitnodiging werd gevolg gegeven door de organisatie van een studiedag (12/10/96) en een debatdag (21/10/96) over dit onderwerp. Het congresboek 'Van Oriëntatienota naar penaal beleid?' is de resultante van deze tweedaagse.¹

Een congresboek blijft als geheel misschien wat fragmentarisch en gezien alle bijdragen hetzelfde document tot onderwerp hebben, zijn overlappingsen niet te vermijden. Anderzijds is er het voordeel dat veel verschillende aspecten aan bod kunnen komen. Dit is zeker ook het geval met deze teksten waarin zowel academici als praktijkmensen uit de verschillende geledingen van de strafuitvoering hun visie weergeven. Naast algemene en theoretische beschouwingen vinden we talrijke concrete voorstellen terug, die het congresboek tot een interessant werkinstrument maken voor de verdere uitbouw van een penaal beleid.

De verscheidenheid van deze bijdragen (16 in totaal) maakt het onmogelijk om elk onderdeel apart te behandelen. We zullen ons in de volgende bespreking dan ook beperken tot de voornaamste hoofdlijnen die in verschillende teksten aan bod kwa-

1. De tekst van de Oriëntatienota werd integraal opgenomen in het congresboek, voor een algemene bespreking van de krachtlijnen verwijzen we echter naar FATIK (nrs. 70-71 & 72-73) en naar de bijdragen van F. PIETERS en K. KLOECK in het congresboek.

men, waarbij we ons ervan bewust zijn dat we afbreuk doen aan de inhoud en consistentie van elke bijdrage op zich.

In de inleiding gaat L. HUYSE in op de vraag 'hoe het zover is kunnen komen ...'. Hij beschrijft hoe de bekommernissen van het publiek en de politieke agenda uit elkaar zijn gegroeid en hoe de communicatie werd bemoeilijkt door talrijke drempels. Beide partijen zijn van elkaar vervreemd en er was nood aan een forum om 'private troubles' om te zetten in 'public issues'.

Na de onthutsende gebeurtenissen in de zomer van '96 is het dan zover gekomen en nemen de verschillende politieke partijen en burgers samen deel aan een publiek debat over Justitie. Verschillende auteurs drukken echter hun bezorgdheid uit dat de oorspronkelijke beleidslijnen hierdoor te zeer zouden overschaduw worden. Zij pleiten dan ook voor een evenwichtige uitbouw van de initiatieven, waarbij zowel aandacht gegeven wordt aan de belangen van het slachtoffer, als van de dader.

In het eerste deel van het boek worden verschillende aspecten m.b.t. de alternatieve straffen en maatregelen behandeld, in het tweede deel worden de aanzetten tot vernieuwing in het gevangenisbeleid nader belicht.

F. PIETERS wijst erop dat de alternatieven misschien een 'afgezaagd' thema lijken, maar dat er desondanks nog heel wat werk aan de winkel is. En dat blijkt inderdaad doorheen de lezing van de verschillende teksten. Uit de vele constructieve voorstellen en de positieve onderzoeksresultaten in de bijdrage van E. FIEUWS over de strafbemiddeling, kunnen we afleiden dat niet getwijfeld wordt aan het nut van alternatieve afhandelingsmogelijkheden. Toch is de lijst van knelpunten in de toepassing ervan verrassend lang.

Binnen het theoretisch kader dat geschetst wordt door T. PETERS, heeft de (hernieuwde) aandacht voor de rehabilitatieve benadering te kampen met een sterke repressief-retributieve onderstroom, die nog steeds de basis en de kern uitmaakt van de strafrechtspleging. Daarbij voegt zich nog de groeiende aandacht voor de slachtoffers en een herstelgerichte aanpak, waardoor hij besluit dat we momenteel geconfronteerd worden met een nieuwe complexe situatie in het denken over criminaliteitsbeheersing.

Er is blijkbaar nood aan een nieuwe visie op de rol en de plaats van het strafrecht. De Minister drukt er in de Oriëntatienota op dat veiligheid niet enkel een zaak is van Justitie, een paragraaf waar door verschillende auteurs wordt naar verwezen. De sprekers blijken zich aldus te kunnen aansluiten bij deze visie, maar voor een wijd verbreide toepassing van de alternatieven is er nood aan een 'mentaliteitswijziging', willen we voorkomen dat de nieuwe voorstellen in de Oriëntatienota in hetzelfde straatje verzeilen als de reeds bestaande mogelijkheden.²

Zowel in de bijdragen van F. PIETERS en van W. MEYVIS, als in de inleidingen en de conclusies van het debat stuiten we op dezelfde factoren. De alternatieve afhandelingsmogelijkheden zijn onvoldoende gekend en worden te weinig aangewend, daarenboven worden ze nog steeds beschouwd als een gunst en houden ze het risico

2. Nieuwe initiatieven zijn *de waarschuwing en de schuldigverklaring, de taak- en leerstraffen, elektronisch huisarrest en intensief toezicht, uitvoering van de vrijheidsstraf buiten de gevangenis...* voor een bespreking van deze initiatieven verwijzen we naar de uiteenzetting van F. PIETERS.

in van perverse effecten zoals 'net-widening' en een strengere bestraffing na een mislukking. Hierbij wordt zowel gewezen op de verantwoordelijkheid van de wetgever en de magistratuur en advocatuur, als van de begeleiders van de alternatieven in de welzijnssector.

Er is nood aan kennis en vorming. VAN CAUWENBERGHE vraagt zich uit eigen ervaring af of de magistraten op dit moment over voldoende bagage beschikken om de alternatieven op een zinvolle manier toe te passen. En ook de advocaten blijven dikwijls in gebreke. Er wordt uitgekeken naar het *penologisch vademecum* waartoe de Minister de opdracht heeft gegeven, en dat een belangrijk werkinstrument kan zijn. Verschillende concrete voorstellen worden geformuleerd om de toepassing van alternatieve maatregelen en straffen te stimuleren (straftoematingsrichtlijnen, een extra motiveringsverplichting, rechtstreekse dagvaarding pas mogelijk maken na een voorafgaande bemiddelingsprocedure, ...). Tenslotte gaan er stemmen op om de bestaande mogelijkheden nog uit te breiden (zie de voorstellen van L. CELIS i.v.m. de dienstverlening).

Maar ook in de communicatie tussen de strafrechtbedeling en de welzijnssector loopt het niet altijd even vlot. Justitie begeeft zich immers steeds verder op het terrein van de sociale dienstverlening en roept hierbij de hulp in van de welzijnssector.

Twee specialisten op dit terrein, W. MEYVIS en M. BOUVERNE-DE BIE, zijn van oordeel dat Justitie en welzijnswerk niet kunnen gescheiden worden. Zij zien een samenwerking mogelijk maar pleiten voor een duidelijke positionering van beide systemen en respect voor de verschillende probleemoplossing. Bovendien is er zowel in de aanpak van Justitie als in het welzijnswerk nood aan een werkwijze waarin de betrokkenen kunnen participeren in plaats van ondergaan en waarin zij rechten hebben en niet afhankelijk zijn van het aanbod.

Uit de debatten blijkt eveneens de nood aan informatie-uitwisseling en overleg. De bestaande informatiekkanalen (maatschappelijke enquêtes & processen-verbaal) worden onvoldoende gebruikt of zijn niet aangepast aan de behoeften. Er is eveneens behoefte aan nieuwe overlegstructuren tussen de magistratuur en de hulpverlening, C. MICHIELS verwijst in dit verband naar het voorstel om in elke Vlaamse gevangenis een 'bemiddelaar maatschappelijke dienstverlening' te installeren. Het voorstel tot de oprichting van 'Justitiehuisen' zou gedeeltelijk kunnen tegemoet komen aan deze vraag, zij zouden zich dan wel in het gerechtshuis zelf moeten bevinden.

M.b.t. de samenwerking tussen de federale Justitie en de Vlaamse Gemeenschap wordt er op gewezen dat er nog steeds geen consensus bestaat over de taak van deze laatste. De Vlaamse Gemeenschap neemt geen duidelijke stelling in, en hun inzet is momenteel nog beperkt. Men is dan ook van mening dat het samenwerkingsakkoord, met afspraken over verantwoordelijkheden en financiering, opnieuw moet onderhandeld worden.

Een aspect dat misschien te weinig in de aandacht komt als het over alternatieve afhandelingswijzen gaat, is de rechtspositie van de verschillende actoren. Dat er aan de regeling van deze rechtspositie toch nog heel wat schort, wordt duidelijk in de analyse van G. DECOCK. Hij wijst dan ook op de dringende noodzaak van een beginselenwet en de invoering van een klachtrecht voor alle betrokkenen.

In de aanzetten tot vernieuwing in het gevangenisbeleid worden door K. KLOECK de basisopdrachten van het gevangenisbeleid nader belicht.

Bij een veilige en menswaardige strafuitvoering denken we gezien de situatie al direct aan de overbevolking. De oorspronkelijke reductionistische toon van de Oriëntatienota werd onder druk van de gebeurtenissen al wat afgezwakt, maar blijft aanwezig. Wat de veiligheid betreft wordt er (gelukkig, volgens directeur VERSCHUUREN) niet enkel gedacht aan materiële beveiliging.

Een herstelgerichte en reïntegratiegerichte strafuitvoering wordt door verschillende sprekers vurig bepleit. Volgens T. PETERS is een herstelgericht beleid t.o.v. de slachtoffers de meest beloftevolle aanpak in de criminaliteitsbeheersing. Samen met verschillende andere auteurs wijst hij er echter op dat er sprake moet zijn van een evenwichtige uitbouw en dat het slachtoffer niet enkel mag ingeroepen worden als legitiemer van een repressieve aanpak, waarbij eens te meer wordt voorbijgegaan aan zijn noden. Wat de reïntegratiedoelstelling betreft, wijst J. BUTS op de nood aan een behoorlijke rechtspositie van de gedetineerden en een zinvol regime. De gedetineerde heeft eveneens recht op een geïndividualiseerd detentieplan waarmee in de besluitvorming rekening kan gehouden worden. Ook in de strafuitvoering wordt regelmatig verwezen naar de nood aan een 'mentaliteitswijziging' op de werkvloer, om deze principes te verwezenlijken.

In de Oriëntatienota komen enkele 'bijzondere doelgroepen' aan bod, we vermelden hierbij de opmerking van M. LAMBRECHTS dat, als we niet steeds achter de feiten willen aanhollen, de wisselende aandachtsgroepen binnen de penitentiaire bevolking en het penaal beleid daaromtrent, niet mogen bepaald worden door acute gebeurtenissen en de media.

Tenslotte kan niet voorbijgegaan worden door aan het thema uit de Oriëntatienota dat waarschijnlijk al het meest in het voetlicht heeft gestaan nl. de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Dat de problematiek van de voorwaardelijke invrijheidstelling ook al geen nieuw gegeven is, wordt duidelijk aan de hand van het overzicht van de verschillende voorstellen dat door S. SNACKEN wordt gegeven. Een belangrijke vraagstelling hierbij betreft het statuut van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Er blijkt, ook in het debat, een consensus te zijn dat de voorwaardelijke invrijheidstelling dient behouden te blijven. SNACKEN wijst er echter op dat in de Oriëntatienota geen uitspraak wordt gedaan over de voorwaardelijke invrijheidstelling als gunst of als recht. De criteria die hierbij in aanmerking genomen (de wettelijke voorwaarden of de voorwaarden van de negatieve selectie), beïnvloeden eveneens de samenstelling van diegenen die over de voorwaardelijke invrijheidstelling dienen te beslissen. In het debat is er eensgezindheid over het samenstellen van een of meerdere multidisciplinaire commissies, het aandeel van de magistraten blijft echter omstreden. Verschillende sprekers stellen zich eveneens de vraag of de nieuwe procedure geen aanleiding zal geven tot een strenger vrijstellingsbeleid, vooral de invoering van de unanimiteit in de beslissing voor 'zware misdrijven' oogst kritiek.

Tot zover kwamen drie van de vier grote luiken van de Oriëntatienota aan bod. Het vierde luik 'gevangenis en personeelsbeleid', lijkt ons een beetje stiefmoederlijk behandeld. Nochtans blijkt doorheen het boek duidelijk dat er op dat terrein nog veel

en fundamenteel werk te verrichten valt. We vinden enkel de bijdrage van J. VANACKER terug, die een analyse maakt van de bestaande documenten m.b.t. de organisatie van de strafinrichtingen en twee buitenlandse voorbeelden toelicht. Na de lezing van het congresboek kunnen we enkel met hem instemmen dat 'als men van oriëntaties tot een daadwerkelijk beleid wil komen, veel afhangt van mensen ...'.

Een slotbedenking wordt geformuleerd door S. GUENTER, die als Substituut Procureur-Generaal, een misschien wat eenzame positie op deze studiedagen, reageert op het wantrouwen t.o.v. de magistratuur. Hij herkent zichzelf en de grote meerderheid van zijn collega's niet in het beeld dat van hen geschetst wordt. Toch is de toon van zijn bijdrage opvallend anders dan alle voorgaande, waardoor we de indruk hebben dat er steeds twee partijen t.o.v. elkaar blijven staan. Toch gaat het volgens ons niet meer over 'realisten' in de magistratuur en 'idealisten' uit de sociale sector, de studiedag heeft wel degelijk aangetoond dat mensen uit verschillende geledingen van de strafrechtstoepassing, magistraten en advocaten inclusief, overtuigd zijn van de noodzaak van een reductionistisch, dadergericht en herstelgericht penaal beleid.

Het grootste nut van een congresboek is misschien het bieden van een tweede kans, en we denken hierbij aan de aanwezigen die na de opeenvolgende uiteenzettingen toch enige uitputtingsverschijnselen begonnen te ervaren, maar evenzeer aan al die politici die op die dagen andere verplichtingen hadden en niet aanwezig konden zijn...

De initiatiefnemers lijken ons geslaagd in hun opzet, nl. een aanzet te geven tot discussie over de thema's van de Oriëntatienota, om deze uit te bouwen tot een penaal beleid. Mede door de inbreng van vele praktijkmensen en de formule waarin de thematische uiteenzettingen konden bediscussieerd worden tijdens een debatdag, is het congresboek een waardevolle neerslag van de heersende ideeën en problemen.

Hilde TUBEX
Wetenschappelijk medewerker, Vrije Universiteit Brussel

VERDUSSEN, R., *Contours et enjeux du droit constitutionnel pénal*, Brussel, Bruylant, 1995, 845 p.

Het 'grondwettelijk strafrecht', le 'droit constitutionnel pénal', is het onderwerp van deze herwerkte en geactualiseerde versie van het 1993 in Louvain-la-Neuve verdedigd doctoraatsproefschrift van R. VERDUSSEN. Het bewustzijn dat de verschillende rechtstakken een sterke 'constitutionele' dimensie hebben, groeit. Men heeft het over constitutioneel fiscaal recht, constitutioneel administratief recht en zelfs constitutioneel burgerlijk recht. Vooral de rechtspraak van de constitutionele hoven en van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, maakt duidelijk dat de grondwet 'sensu lato' de gemeenschappelijke stam is waarop de rechtstakken zijn geënt. Weliswaar legt de Grondwet niet de grondslagen van die rechtstakken; al evenmin biedt ze er een legitimatie voor; ze bevat echter wel een aantal beginselen en regels, die het kader vormen waarbinnen de rechtstak zich kan ontwikkelen. Dat kader brengt VERDUSSEN in kaart voor het strafrecht en het strafprocesrecht. Eerst schetst hij de